

או דלמא, גלויי כרעא [לגלות את הרגל]
בעינן וליכא, שהרי סוף סוף נשארה רגלו
מכוסה במנעל העליון?

ותמהינן: ומי איכא כי האי גוונא⁽⁴¹⁾, האם
שכיחה⁽⁴²⁾ מציאות כזו, שילך אדם עם שני
זוגות מנעלים על רגליו?

ואמרינן: אין, אכן. דחזויה [שראוהו] רבנן
לרב יהודה, דנפק בחמשא זוזי מוקי
[בחמשה זוגות מנעלים]⁽⁴³⁾ לשוקא.

אמר רב יהודה אמר רב: יבמה שהגדילה
[שגדלה] בין האחין של בעלה שמת, שמוטל
עליהם ליבמה או לחלוץ לה מותרת לינשא,
דהיינו להתייבם, לאחד מן האחין, ואין
חוששין שמא חלצה פעם סנדל לאחד מהן,
ונתקיימה בכך חליצה, ועל ידי כך נפסלה
ליבום.

ותמהינן: משמע דטעמא דמותרת לאחים,
משום דלא חזינן [שלא ראינו] שחלצה לאחד
מהם. ואין חוששין שמא חלצה פעם, ואנחנו
לא יודעים על כך.

הא אם חזינן שחלצה, חיישינן, ואסורה

עליהם, אף על פי שלא נתכוונו היבמה
והיבם למצות חליצה!

והא תניא: בין שנתכוון הוא לחליצה ולא
נתכוונה היא, בין שנתכוונה היא לחליצה
ולא נתכוון הוא חליצתה פסולה, עד
שיתכוונו שניהם כאחד למצות חליצה!?

ומבארינן: הכי קאמר רב: אף על גב דחזינן
שחלצה לאחד מהם, אין חוששין שמא כווננו
למצות חליצה, ולכן מותרים ביבום.

ואיכא דאמרי כך: טעמא דלא חזינן
שחלצה. הא חזינן חוששין, ואסורה
להתייבם.

ודקא תנא בברייתא דבעי כוונה, שמשמע
שצריך שאנו נדע שהם מתכוונים
לחליצה⁽⁴⁴⁾, הני מילי לאישתרווי לעלמא,
כדי שתהא מותרת לינשא לאחרים, צריך
שנדע שנתכוונו לחליצה.

אבל לאחין מיפסלא אף אם איננו יודעים
שנתכוונו, משום דחיישינן שנתכוונו.

אמר רב יהודה אמר רב: סנדל התפור בתוכו
בגד פשתן⁽⁴⁵⁾ אין חולצין בו⁽⁴⁶⁾. שנאמר:

44. בגליון הש"ס ציין לתשובת מהר"י בן לב
[ח"ב סי' י"א]. עיי"ש שהאריך בזה.

45. כך פירש רש"י. והקשו עליו, הא לא גרע
בכה"ג מסנדל של עץ דקתני במתניתין דכשר,
ואוקמה אבוה דשמואל במחופה עור ודברי הכל,
וכן בקב הקיטע מוקמינן במחופה עור.

עוד פירש רש"י, דהיינו שתפור בחוט פשתן,
כעין שלנו. וכתב בנמו"י שכן עיקר. וכן פירש
רבינו חננאל.

ושיטת תוספות ישנים במס' יומא [ע"ה ע"ב],
דהיינו שאין בסנדל עור אלא תחת הרגל, וחוטם

ללמוד, שאין לחלוץ הנעל ע"ג בתי שוקיים שעל
הרגל, שהרי "מעל דמעל" הוא. עיי"ש.

41. המהרש"ם מביא, דאיתא בפענח רזא
[שמות, גבי של נעלך], שמשה רבינו ע"ה היה
לבוש שני מנעלים.

42. כך פירשו התוס' את דברי הגמ'. שהשאלה
היא האם כך היא דרך בני אדם, דאלא"ה, לא
תהא חליצתה כשרה.

43. הביא היעב"ץ, דהיינו משום שמצונן היה,
כדאיתא במס' שבת [ל"ז ע"ב].

דכתיב בקרא תחש מאי אהני ליה [למה זה מועיל], הרי לא נתמעט כלום.

בעא מיניה רבי אלעזר מרב: אם הוא, הסנדל, של עור, ותריסותיו [רצועותיו]⁽⁴⁹⁾ של שער [נוצה של עזים], מהו, האם כשר לחליצה או לא?

אמר ליה: מי לא קרינן ביה "ואנעלך תחש"? הרי גם זה קרוי מנעל!⁽⁵⁰⁾

אמר ליה: אי הכי, אפילו כולו של שער נמי יהא כשר לחליצה!

אמר ליה: ההוא העשוי כולו משער, קרקא⁽⁵¹⁾ מקרי, ואינו בכלל "נעל" האמורה

"ואנעלך תחש"⁽⁴⁷⁾. משמע שאינו נקרא מנעל אלא אם עשוי כולו מעור⁽⁴⁸⁾.

ומקשינן: אם כן, אימא: עור תחש אין, דווקא עור של תחש נקרא מנעל, אבל מידי אחרין לא, ויתמעט ממקרא זה מנעל מעור בהמה אחרת!

ואמרינן: מדכתיב נעל נעל שתי פעמים ריבה אף עור בהמה אחרת.

ומקשינן: אי נעל נעל ריבה, אם כן נאמר דאפילו כל מילי נמי כשרים לחליצה, ואף סנדל התפור בפשתן!

ואמרינן: אם כן, דכל מילי אתרבו, האי

משום שכשהמנעל תפור בפשתן, הרי חוטי הפשתן מעמידים את המנעל, והרי הוא כאילו כולו פשתן, שהכל הולך אחר המעמיד [פסקי ריא"ז פ"ב ה"ב].

49. כך פירשו רש"י והנמו"י ועוד ראשונים. אבל הרמב"ם מפרש דמיירי שתחתיתו של הסנדל מעור, ולחיינו משער. וכתב הלח"מ שלשיטתו חליצתה כשרה בכה"ג דווקא בדיעבד.

50. כתב היש"ש בדעת הרמב"ם, דהיינו דווקא בשל שער, שסוף סוף בא מן הבהמה. אבל ממין אחר חליצתה פסולה. וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א שמפרשים שתריסותיו היינו רצועותיו, שצריכות הן להיות דווקא משיער, שהוא דבר הבא מן הבהמה. אבל סנדל שרצועותיו של גמי פסול לחליצה.

אבל הב"י כתב, דאף אם אין הרצועות מדבר הבא מן הבהמה, חולצין בו. שכיון שחוץ מהרצועות כולו של עור, קרינן ביה "ואנעלך תחש".

51. כתב הנמו"י, דקורקא הוא כעין מנעל, והוא עב, שעשוי מעור מדובק עם עור אחר עב. וכן

של פשתן מתוחים עליו וחופים את גב הרגל. וכיון שאינו מגיין, פסול אף בדיעבד.

46. נחלקו בזה הראשונים. שיטת הריטב"א והמאירי, שחליצתו פסולה מן התורה. לדעה אחת בתוס' ישנים במס' יומא חליצתו פסולה מדרבנן. ולדעה אחרת שם, חליצתו כשרה, והלימוד מ"ואנעלך תחש" אינו אלא אסמכתא בעלמא, ולא אמרו אלא שאין חולצין בו לכתחילה.

47. עיי' בתוס' שהביאו שמכאן למד רבינו תם, שצריך הסנדל להיות דווקא מעור בהמה טהורה, דומיא דתחש. אבל התוס' כתבו דאין זה נראה. ובספר התרומה כתב, דמ"מ לכתחילה יש לעשותו מעור בהמה טהורה, הואיל ונפק מפומיה דר"ת. ואף הרצועות והקרסים והלולאות ורצועות התפירה יהיו מעור בהמה טהורה [ב"י ורמ"א סי' קס"ט].

ועיי' בשו"ת נו"ב מה"ת אה"ע סי' קנ"ב מה שהקשה על דברי ר"ת מסוגיא דמס' שבת [כ"ח ע"ב]. ועיי' בנמוקי הגרי"ב.

48. כך פירש רש"י. אבל יש שפירשו, דפסולו

בפרשה.

אמר ליה רב כהנא לשמואל: ממאי דהאי דכתיב ביבמה "וחלצה נעלו מעל רגלו" מישלף הוא, לשלוף את הנעל מעל רגלו, מדכתיב: "וחלצו את האבנים אשר בהן הנגע", דהיינו, שצריך לשלוף אותן מהקיר.

ואימא ש"חליצה" לשון זרוזי הוא, דכתיב: "וחלצו מאתכם אנשים לצבא", ואם כן, אף כאן נאמר שהכוונה שתיטול את המנעל מעל גבי הקרקע, ותנעילו ברגלו!

ומבארין: התם נמי, בעניין חלוצי צבא, לשון "וחלצו" לשון שליפה הוא, דהיינו, שלופי מבייתא לקרבא [שיצאו מביתם לקרב].

והכתיב: "יחליך עני בעניו", דהיינו, יזרזנו ויתן לו כח?

ומתרגינן: התם נמי "יחליך" לשון שליפה הוא, והכי פירושו, בשכר עניו⁽⁵²⁾ של העני, שכיפר עליו בחייו יחלצו ויצילונו מדינה של גיהנם.

אלא הא דכתיב: "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם", האם אין הפירוש לשון זרוזי, שיראי ה' יחליפו כח!?

ואמרינן: לא. הכי פירושו, בשכר מעשיהם הטובים של יראיו יחלצם [יחליך אנשים אחרים] מדינה של גיהנם⁽⁵³⁾.

אלא הא דכתיב: "ועצמותיך יחליין", ואמר רבי אלעזר: זו מעולה שבברכות. ואמר רבא: זרוזי גרמי [נתינת כח בעצמות]!⁽⁵⁴⁾

ואמרינן: אין, אכן כך. משמע הכי, לשון שליפה, ומשמע גם הכי, לשון זרוזי.

ומכל מקום לשון חליצה שנכתב ביבמה ודאי לשון שליפה הוא, דהכא אי סלקא דעתך שלשון זרוזי הוא, דהיינו שתנעילו מנעל, אם כן לכתוב רחמנא "וחלצה נעלו ברגלו"!

ודחינן: מכאן אין ראייה. דאי כתב רחמנא "ברגלו", הוה אמינא ברגלו אין, אבל בשוקו, דהיינו, שנחתכה רגלו ונותר רק שוקו לא! לכן כתב רחמנא "מעל רגלו", דמשמע אפילו בשוקו, שהוא מעל רגלו חולצין.

ואמרינן, עדיין יש מכאן ראייה. שאם בא הכתוב רק לומר שחליצה בשוקו כשרה, אם כן לכתוב רחמנא "וחלצה נעלו במעל רגלו".

הפסוק. וביאר המהרש"א, דלצורך יראיו לא היה צריך לכתוב "ויחלצם" מדינה של גהנם. דכיון דכתיב כבר "חונה מלאך ה' סביב ליראיו", היאך יבואו לדינה של גהנם?! אלא, בשכר יראיו וזכותם, יצילו גם אחרים מדינה של גהנם. עיי"ש.

54. עיי' במהרש"א מה שביאר בזה.

העושה מנעל שכולו משער, הוא בהכרח עב, לפי שמדבקם יחד, וזה אינו קרוי מנעל כלל, דשם בפני עצמו יש לו.

52. דהאי דכתיב "בעניו" היינו בשביל עניו. דהיינו, בשביל עניו ויסורין שהיו לו בעולם הזה, ממרקין אותו לחלצו מדינה של גהנם. מהרש"א.

53. צריך להבין היאך דבר זה משתמע מלשון

ואין צריך לומר שלא יכנס לשם במנעל וסנדל, שזה אסור אף ללא חשש חשד, לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה, דכתיב: "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי".

ומזה ששינו באותה משנה "ואין צריך לומר במנעל", משמע שאנפיליא שהזכרה קודם לכן באותה משנה אינה בכלל מנעל!

ורמינחו: אחד מנעל וסנדל ואנפיליא, לא יטייל בהן ביום הכפורים, לא מבית לבית ולא ממטה למטה, משום שאסור בנעילת הסנדל.

מוכח מכאן שאף אנפיליא נחשבת סנדל!

אמר אביי: באמת אנפיליא אינה נחשבת מנעל, ומותר ללכת בה ביום הכפורים.

וכאן בברייתא מדובר, דאית ביה באנפיליא כתיית, שהניח בה חתיכות דקות של מוכין ועור רך, ואסור ללכת בה משום תענוג, ולא משום איסור נעילה.

אמר ליה רבא: ומשום תענוג בלא מנעל ביום הכפורים מי אסיר? האם יש איסור בתענוג, אם אינו נחשב מנעל?

והא רבה בר רב הונא מריך סודרא אכרעיה [כרך סודר על רגלון] ונפיק [ויצא כך] ביום הכפורים!?

מאי האי דכתיב "מעל רגלו"? שמע מינה דחליצה דיבמה מישלף הוא.

אמר ליה החווא מינא [אותו מין] לרבן גמליאל: עמא דחליץ ליה מריה מיניה! כלומר, אתם עם שאלוקיכם חליץ לכם⁽⁵⁵⁾. דכתיב: "בצאתם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חליץ מהם!"

אמר ליה רבן גמליאל: שוטה! מי כתיב "חליץ להם"? הרי "חליץ מהם" כתיב! דהיינו, שהם חלצו לו.

ואילו יבמה דחלצו לה אחוין, מירי מששא אית ביח? האם יש בזה ממש?!

שינוי במשנתנו: ובאנפיליא חליצתה פפולה בר.

ואמרינן: למימרא, מוכח ממשנתנו, דאנפיליא [מנעל של בגד] לאו מנעל הוא.

ותנן נמי כך: אין התורם [שבא להוציא את הכסף שנאסף בקופות שבלשכה] נכנס ללשכה לא כפרגוד הפות, דהיינו חלוק שיש לו אימרא [שולים], כדי שלא יחשדהו לומר שהחביא כספים בתוך האימרא.

וכן לא יכנס באנפיליא, שמא יחשדהו שהחביא בה כספים.

החליף אתכם באומה אחרת, ולא יבנה ירושלים ובית המקדש.

והשיב לו רבן גמליאל, מי כתב "חליץ להם", דהוה משמע כן? אבל הם כשומרת יבם ש"חליץ מהם", שהיא, כנסת ישראל, לא היתה חפצה בו, ומרדה ביבם, דודאי עדיין זקוקה לו. וכשתשוב לבנות הימנו, גם הוא ישוב אליה, ולא יחלוץ

55. כך פירש רש"י. ובמהרש"א ביאר, כי על ישראל בגלותם נקראו אלמנה, כדכתיב "היתה כאלמנה", וכשומרת יבם הזקוקה ליבום. והמין הזה דימה את ישראל לשאר שומרת יבם שהיא זקוקה לו, ואחר שלא רצה בה ליבם חליץ לה היבם ואינה זקוקה לו עוד, ואדרבה שהיא אסורה לו, דכיון שלא בנה שוב לא יבנה, וכבר

אלא אמר רבא, לא קשיא: כאן, מה ששנינו שאנפיליא אסורה ביום הכפורים, מדובר באנפיליא של עור, שבאמת נחשבת מנעל.

ואילו כאן, במשנתנו, ובמשנה של תרומת הלשכה, מדובר באנפיליא של בגד.

שלענין חליצה אינה נחשבת מנעל, לפי שאינה מגינה על הרגל.

וגם לענין תרומת הלשכה אינה נחשבת מנעל שאסור ליכנס בו לעזרה, שהרי אין בזיון כשנכנס בה לעזרה, לפי שאין דרך להכניסה כשהיא מלוכלכת בטיט, שהרי אין הולכין בה בטיט. ולכן אסורה שם רק מפני החשד.

ואמרין: הכי נמי מסתברא. דאי לא תימא הכי, קשיא מברייתא אחרת שמדברת בענין יום הכפורים אברייתא שהבאנו לעיל בענין יום הכפורים!

דתניא: לא יטייל אדם ביום הכפורים בקורדקסין, דהיינו מנעלים דקים שנועלים תחת המנעלים העבים, להגן מפני המים, בתוך ביתו. אבל מטייל הוא באנפיליא, דהיינו אנפיליא, בתוך ביתו!⁽⁵⁶⁾

והרי בברייתא דלעיל שנינו שלא יטייל באנפיליא ביום הכפורים! ?

אלא לאו שמע מינה כפי שחילקנו: כאן, בברייתא ששנינו שאסור לטייל באנפיליא ביום הכפורים, מדובר באנפיליא של עור.

ואילו כאן, בברייתא ששנינו שמוותר לילך באנפיליא ביום הכפורים, מדובר באנפיליא של בגד.

ומסקינן: שמע מינה.

תניא כוותיה דרבא:

חלצה במנעל הנפרם, שחופה עדיין את רוב הרגל,

או שחלצה בסנדל הנפחת, שמקבל עדיין את רוב הרגל,

או שחלצה בסנדל של שעם ושל סיב, שקשה הוא, ומגן,

וכן בקב של חקיטע, דהיינו, שמי שנקטעה רגלו, עושין לו כמין דפוס רגל, ויש בו בית קיבול קטן, ומכניס שם את ראש שוקו. [ואינו נסמך על קב זה, אלא יש לו קב קשור לשוקיו, ועליו הוא נשען].

או שחלצה במוק [מין מנעל של לבד קשה], שמגן על הרגל,

או שחלצה בסנדל של סמיכת רגלים, דהיינו, שיש אדם שאינו יכול להלך על רגליו, ומהלך בידיו, וגורר את רגליו אחריהן. ועושה לרגליו סמיכה של עץ או של עור, ומכניסן לתוכו, כדי שלא יטנפו בטיט,

וכן באנפיליא של עור,

56. וכתב הריטב"א בשם הרא"ה, דהאי דנקט דמטייל בתוך ביתו, אתא למעוטי חצר שאינה מעורבת, דהא קי"ל עירוב והוצאה ליוהכ"פ, ואסור לצאת בכל דבר שאינו מנעל משום משוי.

לה, שכבר נשבע להיות לה לאלקים, שלא להחליף אותנו באומה אחרת. ועיי' מה שכתב בזה ביעב"ץ.

והחולצת מן הגדול,

קג-א בין כשהוא עומד, בין כשהוא יושב, ובין כשהוא מוטח⁽⁵⁷⁾,

והחולצת מן הסומא⁽⁵⁸⁾,

חליצתה כשרה⁽⁵⁹⁾.

אבל אם חלצה במנעל הנפרם שאין חופה עתה את רוב הרגל,

או בסנדל הנפחת שאינו מקבל את רוב הרגל,

והחולצת בסמיכת הידים, דהיינו, מי שאינו יכול לילך ברגליו, הולך בידיו, ועושה להן בתים של עור, מפני שמכניסם בטיט וסומך עליהם, וגורר את רגליו⁽⁶⁰⁾,

והחולצת באנפיליא של כגד,

וחולצת מן הקטן

ועיי' בנמו"י.

ובגליון מהרש"א כתב, דבאמת ה"ה דאף ברה"ר מותר לטייל באנפיליא ביוהכ"פ. והאי דנקט ביתו, משום דבקורדיסין קתני לא יטייל בתוך ביתו.

57. הקשו התוס', מהיכא ס"ד לפסול ביושב ומוטה?

ותירצו, דהיינו משום דאמרינן לקמן דחליצה כגמר דין, ואיתא במס' שבועות דבגמר דין בעלי דינין בעמידה. ועיי"ש מה שהאריכו עוד.

והביא הנמו"י, דכתבו המפרשים, דאע"ג דתניא "חליצתה כשרה", דמשמע דיעבד, הוא הדין דלכתחילה נמי שרי יושב ומוטה. ואידי דתניא בסיפא "חליצתה פסולה" תנא ברישא חליצתה כשרה. והאי דלקמן [ק"ו] דאמר לה רבי חייא: בתי עמודי! אפשר דלאו בשעת חליצה קאמר לה, אלא קודם חליצה, כשבאה לפניו להתרעם, ואז הוא דין דבעי עמידה, דכתיב "ועמדו".

אמנם הביא שם, דבספרי תניא: ועמד ואמר, מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה. והגאונים ז"ל סמכו עלה, וכתבו דדברים אלו אין אומרים אותם אלא בעמידה.

ומלשון הרמב"ם משמע דאין צריך עמידה אלא בקריאה ובריקקה, אבל חליצה נעשית אף ביושב. וכ' הנמו"י דצריך ביאור מנא ליה

דבריקקה צריך עמידה.

והריטב"א כתב: הנכון דכל עניני חליצה בעיא מעומד לכתחלה, ולא משום דכתיב ועמד ואמר, דההוא דספרי אסמכתא בעלמא הוא, אלא משום דהוי כעין דין, דכתיב "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב".

58. כתבו התוס', דסד"א דחליצתה פסולה, משום דכתיב: "לעיני הזקנים", וסד"א דה"ה שצריך להיות לעיני היבם. א"נ, משום דכתיב: "וירקה לפניו", והוי כמו לעיניו. עיי"ש.

והנמו"י כתב, דה"ט שכשרה, משום שיכול היבם להכירה בקולה. ולא גזרינן סומא אטו חרש.

59. כתב הרמב"ם דאין הסומא [בשתי עיניו] חולץ לכתחילה, כיון שצריך שתירוק בפניו, והוי אינו יכול לראות את הרוק. וכתב הה"מ, דאף אם אין שם יבם אלא הוא, לא יחלוץ לכתחילה, כיון שאפשר ביבום. אבל הראב"ד כתב, דבכה"ג חולץ, דאין לך דיעבד גדול מזה. ומ"מ בדיעבד חליצתו כשרה, שהרי אין הרקקה מעכבת. אבל הרשב"א והריטב"א והנמו"י ועוד ראשונים, ס"ל שחולץ אף לכתחילה. ואף אם יש שם עוד יבמים פקחים.

60. כתב המאירי דבסמיכת הידים אין רצועות